

ČESKÉ ŠVÝCARSKO

ZPRAVODAJ SPRÁVY NÁRODNÍHO PARKU
ČESKÉ ŠVÝCARSKO

Hřensko

Listopad 2010

9. ročník

2/2010

Z OBSAHU:

S Václavem Cílkem o povodních a skalách	2
Povodeň a Dolský mlýn	3
Záchrana genofondu jedle bělokoré	4-5
Dudek chocholatý	6
Strakapoud prostřední	7
Čáp černý - report VII	8
Babí jahoda	9
Pstruh obecný v Českém Švýcarsku	10
Norek americký	11
Éra nadvlády sopek	12-13
Základy slušného chování na české vesnici	14-15
Ekologická výchova	16-17
Memento společné historie	18
Nové obrázky v Českém Švýcarsku	19
2010 - rok oslav	20

Vážení a milí čtenáři,

při letném ohlédnutí zpátky musím s trochou hořké ironie konstatovat slovy klasika: „Způsob tohoto léta zdá se mi býti poněkud nešťastným...“ - Dvě ničivé povodně, v mezidobí spalující sucho a v druhé polovině roku řícení skal a sesuvy půdy. To vše zarámované úsporami na všech úrovních.

Nebývale silné deště o víkendu 7. a 8. srpna způsobily obrovské škody zejména v obci Hřensko. Stali jsme se svědky události, která nepostihla naše území již stovky let, proto nás všechny síla a dravost

jindy poklidných říček a potoků překvapila. Extrémní zvodnění krajiny způsobilo i další problémy, kdy se skály přesycené vodou daly do pohybu. Nezbývá nám než doufat, že se jednalo o mimořádnou událost, která se nebude v příštích desetiletích opakovat. Ovšem, kdo ví?

Chtěl bych toto číslo našeho Zpravodaje věnovat těm, kteří se jakkoliv podíleli a stále podílejí na zmírnění následků výše uvedených událostí. Přeji všem hodně síly a životní energie při zvládání těchto nelehkých situací.

Pavel Benda

Dolní Chřibská

S dr. Václavem Cílkem o povodních i skalách

RNDr. Václav Cílek, CSc. je český geolog, klimatolog, spisovatel, filosof a popularizátor vědy. Vystudoval Hornickou průmyslovku v Příbrami a poté Přírodovědeckou fakultu UK, obor geologie ložisek. Nastoupil do Geologického ústavu AV ČR (tehdy byl ještě spojen s Hornickým ústavem), kde pracuje dodnes, a to zejména v oboru kvartérní geologie. Zajímá jej vývoj krajiny, klimatické oscilace a změny prostředí.

■ **Sever Čech je letos neobvykle často stížen povodňovými vlnami, letošní rok je velmi bohatý na srážky. Je vše v pořádku s naším klimatem?**

Klima se mění, a to z obou stran - z hlediska přírody i člověka. Přírozené klimatické cykly jsou charakteristicky třicet až padesát let dlouhé, lidské ovlivnění tady taky bude delší dobu. Klima vždy kolísá, takže je vždycky v pořádku, jenom se mění a ještě tomu není konec.

■ **Budoucnost samozřejmě nelze předvídat, ale... Dovolil byste si prognózu, zda se v příštích letech budou takto intenzivní srážky vracet? A pokud se vracet budou, jaká opatření by lidé v blízkosti toků měli přijmout?**

Myslím, že je reálná šance, že podobné srážky se vracet budou. Neopírám se přitom o žádný model, ale o pozorování. Bylo tomu tak na Valašsku a v tomto roce také v některých částech severních Čech.

Pokud to jde, pak bych nejvíc ohrožená místa opustil a jiná upravil tak, aby je povodeň mohla navštěvovat.

■ **Nejničivější vlna se oblastí Českého Švýcarska prohnala 7. srpna. Napáchala mnoho škod, se kterými se lidé v obcích potýkají dodnes. Vyskytly se názory, že rozsah škod je vyšší také proto, že se jedná o chráněná území. Jaký je Váš pohled na tuto věc?**

V té době jsem byl rovněž v severních Čechách, na Českolipsku. V obci Lhota se po velkých deštích vždy opakovaly menší přívaly, ale letos nic. Vysvětlili jsme si to

tak, že pole nad obcí zarostlo tyčkovinou mladých bříz, které vodu zadržely. Myslím, že kdyby České Švýcarsko nebylo chráněným, přírodě blízkým prostředím, škod bylo víc.

■ **Vytrvalé deště zřejmě umocnily ještě další problém, tentokrát poněkud typický pro České Švýcarsko. Je jím hrozba řícení skal ve Hřensku. Vybaví se Vám nějaká lidská sídla, která se nachází na podobně exponovaných místech?**

Ve světě jich je moc, u nás si vybavuji spíš sesuvy například na Vsetínsku. Na druhou stranu, když si někdo postaví nebo koupí dům pod viditelně nestabilní skalou nebo na sesuvném poli, je to jako kdyby si obyvatelé Pompejí stěžovali na Vesuv.

■ **V souvislosti se skalami bylo nutné dočasně uzavřít i některé silnice, což mělo výrazný dopad na život lidí v obci i na tržby zdejších podnikatelů. V té době se vyskytly i názory, že skály nehrozily řícením tak často, dokud je správa parku nezačala „hlídat“. Spatřujete zde nějaké souvislosti?**

Skála padá kratší dobu než trvá uzávěrka silnice, ale je to riskantnější. Možná by pomohlo silnici zavřít natrvalo anebo ji právě naopak nechat otevřenou a jen zveřejňovat, kdy hrozí nebezpečí pádu. Tedy převést riziko na konajícího a ne na správu.

■ **Opětovná hrozba ze strany skal připomněla i některé nejasnosti v českém právním řádu, zejména v otázkách odpovědnosti za škody v případě zřícení skály. Jaké řešení je podle Vás logické?**

U nově postavených domů vnímám, že za situaci většinou může člověk, který si v daném území dům postavil, přestože měl přístup k informacím o tom, že se jedná o rizikové území. U starších domů to asi bude méně jednoznačné.

■ **Měl byste pro čtenáře nějakou radu či myšlenku, která by zejména těm postiženým nepřízní žvlů pomohla vyrovnat se s jejich nelehkým břemenem?**

Víte, dávat rady, to bych se cítil jako ten Jánošík, co bohatým bral a chudým dával - rady.

Ptal se Tomáš Salov

Srpnová povodeň a Dolský mlýn

Povodeň, která se po přívalových deštích prohnala 7. srpna 2010 údolím řeky Kamenice, smetla výsledky několikaletého úsilí o obnovu Dolského mlýna. Strhla lávku přes řeku. Z kamenného můstku přes náhon utrhla zídka a zničila valnou část dlažby – očistila mostovku až na klenební štoky. Terén kolem mlýna i v interiéru znovu zanesla zhruba půlmetrovou vrstvou bláta, písku a kamení. Rozlámala vodní kolo, pozůstatek po pohádce Peklo s princeznou. Celou pobřežní parcelu převrstvila více než metrovým valem čedičových valounů. Nejvíce škod napáchala na jezu (zvláště na pravobřežní části). Z palírny za náhonem zůstaly z hromad kamení trčet jen torza zdiva. Nejlépe ustálo nápor řeky přezděné nároží. Jediným štěstím v neštěstí bylo, že podobná povodeň nezasáhla Dolský mlýn před konzervací návodní stěny, která proběhla roku 2005. Pravděpodobně by již nebylo co zachraňovat, zeď u náhonu by se s jistotou zřítíla. Srpnová povodeň měla stejnou sílu a katastrofální následky, jako lednová velká voda roku 1846. I ta dokázala zbourat starou palírnu za náhonem.

Pohroma na mlýně vyvolala vlnu solidarity mezi lidmi. I bez vyhlášení brigád se okamžitě pustili do likvidace následků. Prakticky nebylo dne, kdy by někdo nenabídl pomoc. Obzvláštní dík patří čle-

nům občanského sdružení Dolský mlýn, kteří tu strávili řadu dní svých dovolených a víkendů, skautům a vedoucím z děčínského oddílu STOPA, zaměstnancům T-Mobile nebo účastníkům dětského tábora Pěchoťáci. Každý z brigádníků pomohl, jak uměl - i ten nejmladší (čtyřletý) přispěl svým dílem k tomu, že je dnes prostor v mlýně a okolních budo-

vách i na cestách kolem znovu schůdný. Oprava poškozeného můstku přes náhon skončila v polovině září. Palčivým problémem pro příchozí však zůstalo přetření spojení břehů Kamenice u mlýna. Náklady na vybudování zničené lávky budou vysoké, je nutné obrnit se trpělivostí.

Text a foto: Natalie Belisová

Kulminace srpnové povodně.

Stav po opadnutí vody.

Obnova můstku přes náhon.

Záchrana genofondu

Jedle bělokorá je naší původní lesní dřevinou. Tato jehličnatá dřevina se na území České republiky

vyskytuje ve všech okrajových a vnitrozemských pohořích od 300 m do 1100 m n. m. Je to mohutný strom s přímým kmenem a větvením v pravidelných přeslenech. Koruna je v mládí kuželovitá, později válcovitá a ve stáří je vrchol koruny typicky rozprostřený, uťatý a vytváří tzv. „čapí hnízdo“. Borcka je hladká, světle šedá, ve stáří podélně rozpraskaná. Jehlice jsou dva až tři centimetry dlouhé, tmavě zelené, ploché, na rubu mají dva zřetelné bílé proužky. Šišky jsou válcovitého tvaru, až 25 centimetrů dlouhé, na větvích stojí svisle vzhůru a po dozrání se rozpadají. Jedle má křovitý kořen, který sahá hluboko do půdy, jedle tudíž netrpí tolik vývraty jako smrk. Jedle bělokorá přirozeně nevytváří monokultury, roste často společně se smrkem a bukem.

Zastoupení jedle na území NP

V minulosti byly lesní ekosystémy na území Národního parku České Švýcarsko silně pozměněny činností člověka a současná druhová skladba se významně odlišuje od přirozené druhové skladby. V případě jedle bělokoré je tento stav zvláště výrazný. Populaci jedle bělokoré v NP představují jednotlivé a skupinkovité roztroušené stromy po celém národním parku. Ve většině případů jedná o jednotlivé izolované jedince. Dle výsledků nového typologického mapování by měla jedle být zastoupena v přirozené skladbě lesů NP přibližně 20 %. Jedle bělokorá je dnes na území NP zastoupena 0,5 %.

Inventarizace stavu jedle

Od počátku existence Národního parku České Švýcarsko bylo zřejmé, že jedle bělokorá bude stěžejním druhem v rámci péče o fytogenofond. Byla provedena inventarizace jejího výskytu, přičemž v lesích NP bylo zaevidováno cca 850 stromů jedle bělokoré. Přibližně polovina z

evidovaných jedlí je starší 100 let a asi u 70 stromů se odhaduje stáří vyšší než 150 let. Výsledky provedené inventarizace jsou základem pro vyhledávání vhodných zdrojů reprodukčního materiálu a současně jsou významným podkladem pro větší péstebních záchranných opatření.

Návrat jedle do lesních porostů NP

Reintrodukce jedle bělokoré probíhá od samého počátku vzniku Národního parku České Švýcarsko. Pěstební opatření jsou směřována především k podpoře jedlí v porostu. Dospělé jedle jsou v lesních porostech uvolňovány s cílem napomoci rozvoji koruny, podpoře plodnosti a přirozeného zmlazení. V produkčním okolí stromů jsou prioritně budovány oplocenky pro ochranu přirozeného zmlazení. Veškeré nalezené přirozené zmlazení je chráněno proti poškození zvěří oplocenkami, popř. individuálními ochranami tzv. „oplůtky“. Jako ochranné opatření je aplikován i repelentní nátěr mladých neoplocených jedinců jedle. Porosty, ve kterých

Sběr šišek.

jedle bělokoré

Šišky.

není možné dosáhnout podílu jedle přirozenou cestou, jsou doplňovány umělou výsadbou, a to zejména formou podsadeb pod optimálně prosvětlený porost. Veškerý sadební materiál, který je používán v Národním parku České Švýcarsko, může být dle platného plánu péče o národní park pouze místního původu, čímž se rozumí i autochtonní reprodukční materiál z území NP Sächsische Schweiz. Z kvalitních autochtonních jedinců jedle je sbíráno semeno, ze kterého jsou pěstovány sazenice určené k výsadbě zpět do lesů národního parku. Zvýšená pozornost je dána co nejširšímu spektru jedinců, ze kterých je reprodukční materiál odebírán. V budoucnu sběr z velké části nahradí semenný sad jedle bělokoré, který Správa NP založila v roce 2008. Během deseti let existence Národního parku České Švýcarsko byla provedena výsadba jedle bělokoré na 94 ha lesní půdy, na tuto výsadbu bylo použito celkem 139 tisíc kusů sazenic.

Projekt hrazený z FM EHP Norska

Významným okamžikem v péči o genofond jedle bělokoré bylo získání finančních prostředků z Finančních mechanismů EHP/Norska. V letech 2009-2010 je Správou NP čerpána dotace ve výši 395.718,- EUR právě na záchranu genofonu jedle bělokoré. Projekt „Záchrana genofonu jedle bělokoré na území Národního parku České Švýcarsko“ se skládá z následujících aktivit:

1. Obnova jedle bělokoré v mikro-bioskupinách (velikost bioskupiny je cca 0,08 ha)
2. Obnova jedle bělokoré v makro-bioskupinách (velikost bioskupiny je cca 1 ha)
3. Ochrana přirozené obnovy jedle bělokoré (ochrana individuálními oplůtky)
4. Ochrana přirozených stanovišť jedle bělokoré (volná výsadba sazenic a jejich ochrana nástřikem)
5. Oplocování matečných stromů jedle bělokoré jako podpora přirozené obnovy
6. Prostřihávky smrkových nárůstů ve prospěch uvolnění jedle bělokoré

Za dobu realizace projektu bude do lesů Národního parku České Švýcarsko vysazeno celkem 91 500 sazenic jedle, vybudováno 330 oplocenek, instalováno 6000 oplůtků, bude provedeno 15 ha prostřihávek a oploceno 60 matečných stromů.

V neposlední řadě bude na volné výsadby aplikován repelentní nátěr.

Závěr

Záchrana genofonu jedle bělokoré je náročnou aktivitou Správy NP, nicméně prvních 10 let intenzivní péče o jedli už nese své ovoce, plošné zastoupení jedle bělokoré na území Národního parku České Švýcarsko vzrostlo z 0,01% na 0,5%. Naším cílem není oněch definitivních 20% přirozeného zastoupení, část práce necháme samozřejmě na přírodě, jen ji pro to musíme připravit vhodné podmínky. Víme však, že s aktivním navracením jedle do lesních porostů NP ještě nejsme u konce, v tuto chvíli je připraveno dalších přibližně 300 tisíc kusů sazenic jedle k výsadbám, které provedeme v letech následujících.

Jan Drozd

Foto: Václav Sojka

Sazenice jedle.

VYHUBENÉ A NEZVĚSTNÉ DRUHY LABSKÝCH PÍSKOVců (ČESKOSASKÉHO ŠVÝCARSKA)

Díl 10. Dudek chocholatý (*Upupa epops*)

Myslím, že představovat tento všeobecně známý a populární druh, který nás již provází od dětských knížek, je zbytečné. Charakteristické zbarvení a zejména **chocholka** na hlavě jsou natolik nezaměnitelné, že snad úplně každý pozná dudka chocholatého.

Málokdo se však může pochlubit tím, že dudka viděl na vlastní oči. Jeho stavy v Evropě, zejména střední a západní, velmi **prudce poklesly** a dokonce zcela zmizel z několika zemí. V ČR se s ním můžeme setkat pravidelněji již jen na několika místech na jižní Moravě. V Čechách hnízdí již jen sporadicky a nepravidelně. Dudek je teplomilný druh, který obývá **zemědělskou krajinu** s pestrým členěním, kde nesmí chybět lesíky či stromořadí, pastviny, louky a kde se nepoužívají chemické látky. Důležité jsou prostorné hnízdní dutiny jak v doupných stromech, tak i jiných místech, a to i v lidských stavbách. Dalším klíčovým předpokladem je dostatek hmyzu, jeho larev a kulek sbíraných hlavně z holé či jen spoře zarostlé země či trusu kopytníků, požírá ale i další bezobratlé - pavouky, stonožky, žížaly.

V Českém Švýcarsku (Labských pískovcích) nebyl nikdy hojný. Již MICHEL (1929) píše, že dudek jako hnízdící druh vymizel a vyskytuje se jako řídký protahující druh. Dá se říci, že dudci naší oblasti sice protahují jednotlivě, ale víceméně pravidelně. Jeho pozorování byla zaznamenána např. na Jetřichovicích, Českokamenicku, u Studeného, Děčína, Jalůvčí, Jílového, Vysoké Lípy, Ludvíkovic, Mezné, Rynartic, Tisé, Labské Stráně, Vlčí Hory, Huntířova. V roce 1953 prokázal **hnízdění** u Doubic hajný Ženata. Další hnízdění v naší oblasti prokázal Vondráček v letech 1963 a 1964 v dutině kaštanu u Mezné. Od té doby již hnízdění prokázáno nebylo. Dudci tedy z naší oblasti vymizeli jako hnízdní druh.

Troufám si říci, že na několika místech v Českém Švýcarsku (Labských pískovcích) jsou již opět vhodné podmínky, co se týče struktury krajiny pro opětovné zahnízdění dudků, nicméně chybí dudci. Ti co zde protahují mají již namířeno do svých

hnízdíšť a náš kraj nemají zafixovaný jako svůj domov. Musíme si tedy počkat zda se podaří stavy dudků ve střední Evropě opět zvýšit a dudci se k nám postupně dostanou při zvětšování svého hnízdního areálu, nebo se některému páru dudků u nás zalíbí natolik, že začnou hnízdit bez ohledu na aktuální hnízdní areál.

Pavel Benda

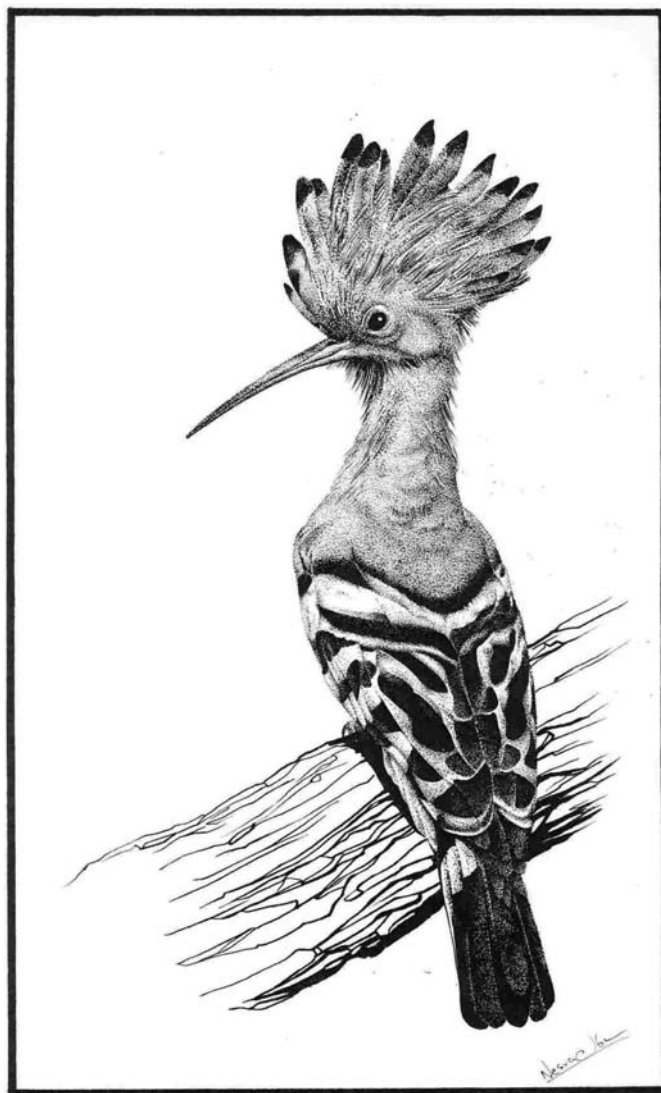
Literatura a prameny:

Benda, P.: *Ptáci Českého Švýcarska*. Disertační práce. Česká zemědělská univerzita v Praze, Fakulta lesnická a environmentální, 2005.

Michel, J.: *Tiere der Heimat*. Děčín 1925.

Šťastný, K., Bejček, V., Hudec, K.: *Atlas hnízdního rozšíření ptáků v České republice 2001 - 2003*. Aventinum: 226 - 227, 2006.

Vondráček, J., Šutera, V.: *Ptactvo CHKO Labské pískovce. 1. část. Fauna Bohemiae Septentrionalis, Tomus 12. Ústí nad Labem: 39-58, 1987.*

Dudek chocholatý, kresba © Petr Nesvadba

JEŠTĚ JE MŮŽEME VIDĚT...

Strakapoud prostřední (*Dendrocopos medius*)

Strakapoud prostřední je členem všeobecně známé skupiny **šplhavců**, do níž patří ještě datel černý, žluna šedá a zelená, krutihlav obecný, strakapoud velký a strakapoud malý. S nimi se můžete setkat i v přírodě Českosaského Švýcarska. V ČR se kromě nich vyskytují ještě strakapoud bělohřbetý - druh vázaný na pralesní porosty Šumavy a Karpat na hranicích se Slovenskem (zejména Beskydy a Bílé Karpaty) a strakapoud jižní vyskytující se v sadech, parcích a zahradách hlavně na jižní Moravě.

Strakapoud prostřední je poněkud menší než všeobecně známý a široce rozšířený strakapoud velký a má také kratší zobák. Má celé temeno hlavy **červené**, na rozdíl od ostatních strakapoudů nemá černou kresbu ve tvaru vousu a tudíž má výrazné bílé tváře. Poměrně nápadné je růžové zbarvení peří na podbřišku s tmavými jemnými čárkami na bocích. Samec a samice vypadají **obdobně**.

Životním prostředím strakapouda prostředního jsou listnaté, nanejvýš smíšené lesy v nížinách a pahorkatinách. Jeho rozšíření je úzce svázáno se starými dubovými lesy. Jako hmyzožravý druh, který potravu především sbírá, je svým životním cyklem vázán právě na duby poskytující mu dostatek kořisti zvláště v zimě. Kvůli výše uvedeným zvláštním požadavkům na prostředí požaduje relativně velké plochy vhodných porostů. V ČR se vyskytuje rozptýleně v závislosti na vhodných lesních porostech. Pravidelněji se s ním můžeme setkat v jižních a středních Čechách a na jižní a střední Moravě.

Z Českého Švýcarska byl z minulosti znám pouze z **několika jednotlivých pozorování** a předpokládalo se, že zde vůbec nehází. Michel (1929) zaznamenal zastižení u Tisé a Petrovic. V novější době jej 16. 7. 1983 Horyna zastihl u Děčína - Bělé, 10. 7. 1984 byl jeden jedinec pozorován v areálu ZOO Děčín (Marek), 16. 8. 1988 jeden kus v Ostrově (Horyna), 21. 8. 1994 jeden mladý jedinec v Mlýnské rokli u Mezní Louky (Jagoš, Horal, Hort). Na konci šedesátých let 20. století objevil malou hnízdní populaci tohoto druhu těsně u Děčína (Stará Bohyně), již však v Českém středohoří, Zdeněk Bárta. Tato populace existuje dodnes a při monitoringu, který zde provádím,

Strakapoud prostřední,
kresba © Petr Nesvadba

ji odhaduji na cca deset hnízdních párů. Další populaci jsem objevil opět v lesích nedaleko Děčína, a to v okolí Vrabince opět v Českém středohoří také s cca deseti páry.

Na základě získaných zkušeností s tímto druhem na výše uvedených lokalitách jsem se snažil tento druh objevit i v Labských pískovcích. Strakapoud prostřední je druhem žijícím **velmi skrytě** a prokázání výskytu chce notnou dávku trpělivosti, intuice a také zkušeností. Mně se osvědčilo nejdříve si vytipovat prostředí - tento druh je jak je již výše uvedeno úzce vázán na staré dubové porosty.

Vhodné plochy jsem pak v předjaří navštívil a pomocí magnetofonové nahrávky jsem se snažil strakapoudy přilákat, resp. vyprovokovat k reakci. Strakapoudi jsou přísně teritoriální a magnetofonovou nahrávku hlasu berou jako vetřelce, na kterou velmi prudce reagují. Pokud strakapoudi na lokalitě jsou, velmi rychle zareagují a přiletí k domnělému vetřelci, který se dostal do jejich teritoria. I když to zní relativně jednoduše, má to háček. Strakapoudi reagují jen po několik dní v roce a pouze v určitou denní dobu, a to vše se v jednotlivých letech mění. Proto se musí vytipovaná lokalita navštěvovat opakovaně po několik sezon.

V Českém Švýcarsku (Labských pískovcích) jsem každoročně navštěvoval několik vhodných lokalit (např. Pastýřskou stěnu

v Děčíně, Rabštejn, Starou Olešku), ale marně. Pomalu jsem se již začal smířovat s tím, že v naší oblasti strakapoudi prostřední zřejmě nehází. Při terénním šetření na konci března 2008 jsem se dostal na čedičový vrch zvaný **Popovičský** mezi Ludvíkovcemi a Huntířovem. Je to zalesněný vrch, na kterém z valné většiny převládají listnaté porosty. Nejvýznamnější a nejzachovalejší porosty jsou na jižní a jihozápadní straně. Po návštěvě této lokality jsem si řekl, že tento vrch, resp. ty nejzachovalejší části lesních porostů odpovídají biotopově nárokům strakapouda prostředního. Tento předpoklad bylo však nutné ověřit pozorováním, neboť jsem již navštívil řadu lokalit, o kterých jsem se domníval, že by tam mohli strakapoudi prostřední být, ale marně.

Dne 18. dubna 2008 jsem se vybaven magnetofonem a dalekohledem vydal na dějnou lokalitu a začal s hlasovou provokací. Po chvíli čekání se objevil vysněný strakapoud prostřední. Mé srdce zaplesalo! Provokace jsem vyzkoušel ještě na několika dalších místech a populaci na této lokalitě jsem odhadl na dvě až tři obsazená teritoria. Jedná se tedy o první hnízdní lokalitu tohoto druhu nalezenou v Labských pískovcích, a to za celou dobu všech ornitologických výzkumů. Další lokalitu jsem objevil v roce 2009, resp. 2010, a to v okolí drubežárny v **Janské**. Zdejší nádherné dubové porosty mě lákaly již delší dobu a také jsem je v minulosti cíleně kvůli strakapoudovi navštívil, leč marně. V roce 2009 jsem zde při každoročním sčítání ptáků letmo zahlédl strakapouda prostředního, proto jsem se sem 3. dubna letošního roku vypravil s kolegou ornitologem M. Rohlíkem. Ihned po spuštění magnetofonové nahrávky s voláním strakapouda prostředního se objevil první pár. Celkem jsme zde zjistili nejméně čtyři páry tohoto v ČR dle vyhlášky ministerstva životního prostředí **ohroženého** a dle Červeného seznamu **zranitelného druhu**. Jeho skrytý způsob života nám dává naději, že se ještě podaří objevit další lokality, kde hnízdí, a to jak v Českém Švýcarsku (Labských pískovcích), tak i v navazujícím Českém středohoří. Jeho přežití však zcela závisí na tom, jak se nám podaří uchránit staré dubové porosty před nevhodnými lesnickými zásahy.

Pavel Benda

Čáp černý - report VII

V roce 2010 bylo okroužkováno celkem 12 mláďat čápa černého na 4 hnízdech (jedno hnízdo se 4 mláďaty bylo však již mimo České Švýcarsko poblíž Malé Veleně u Děčína), dále jedno hnízdo se dvěma mláďaty nebylo okroužkováno z důvodů filmařské dokumentace a dvě hnízďení byla neúspěšná. V naší oblasti lze předpokládat ještě další 3 obsazená teritoria.

S menším zpožděním k nám došla hlášení z podzimu 2009, a to z Izraele. Musím říci, že je to skutečná úroda, neboť tam bylo pozorováno celkem 5 našich čápů (z ČR jich tam bylo zaznamenáno 70):

- Čáp 624R, který byl okroužkován jako mláďe na nově objeveném hnízdě spolu s ještě dalšími 4 sourozenci 8.6.2009 v Pavlině údolí, byl 27.9. 2009 pozorován na lokalitě Tirat Tzvi South (souřadnice 32.24.21 N, 35.32.13 E) a 30.9.2009 na lokalitě Maoz Hayim (32.30.00 N, 35.32.30 E).

- Jeho sourozenec 624W byl pozorován mezi 21. a 26. 9. 2009 na lokalitě Hamadya (33.31.51 N, 35.33.20 E) a mezi 26. a 28. 9. 2009 na lokalitě Sede Eliyahu (32.26.21 N, 35.31.07 E).

- Čáp 6022, okroužkováný 5. 6. 2003 na skalním hnízdě v oblasti Doubic (spolu s ještě třemi sourozenci), byl mezi 20. a 28. 9. 2009 opakovaně pozorován na lokalitě Tirat Tzvi South (32.24.21 N, 35.32.13 E). Tento čáp byl v minulosti (viz minulá čísla zpravodaje) na svém tahu pozorován již v Maďarsku a v roce 2005 v Chorvatsku.

- Tentýž čáp 6022 byl pozorován 8. 8. 2010 na svém putování na jih do svého zimoviště opět v Maďarsku u obce Baja (46°10'13.68"N - 18°55'16.70"E). Zde se zdržovalo ještě několik dalších čápů černých z Maďarska a Srbska. Společnost mu dělal čáp černý okroužkováný v roce 2005 na Příbramsku.

- Čáp 60M6 byl okroužkován jako mláďe na hnízdě spolu s ještě 2 sourozenci dne 14. 6. 2005 nedaleko Mezní Louky na stromovém hnízdě na buku, byl 21. 9. 2009 pozorován na lokalitě Hamadya, potom 23. 9. na lokalitě Tirat Tzvi South a mezi 27. 9. - 4. 10. na Maoz Hayim.

Tento čáp byl v Izraeli zjištěn již v roce 2008 (viz minulá čísla zpravodaje).

- Čáp 62RF, okroužkováný na nově objeveném hnízdě na buku spolu s ještě 2 sourozenci, dne 25. 6. 2009 nedaleko Libouchce, byl 29. 9. 2009 pozorován na lokalitě Tirat Tzvi South.

- Z Francie došlo pozorování našeho čápa 61 TM, který byl pozorován 31. 8. u jezera Temple Lake (viz foto). Tento čáp byl okroužkován spolu s dalšími 3 sourozenci 8. 6. 2007 poblíž Mezní Louky.

Všichni výše uvedení čápi černí byli živi a zdraví a někteří podnikli svou cestu na jih již po několikáté.

Další hlášení, tentokrát z naší republiky, je o to cennější, že dokládá hnízďení u nás vyvedených čápů:

- Čáp 60M4, kterého jsem okroužkoval jako mláďe na hnízdě v roce 2004 poblíž Mezní Louky, a který zahnízil v roce 2009 na Českolipsku, nedaleko obce Tuhaneč, opět v letošním roce hnízil na stejném místě a podařilo se zjistit, že to je samec. Se svou neokroužkovanou partnerkou vyvedli tři mláďata. Od tohoto čápa máme údaje nejenom z období hnízďení, ale také z jeho cest - v roce 2004 byl pozorován ve Francii, 2005 ve Španělsku, 2006 a 2009 opět ve Francii (viz minulá čísla zpravodaje).

- Bohužel smutná zpráva přišla z Malé Veleně nedaleko Děčína, kde bylo nalezeno mláďe tento rok okroužkované na nedalekém hnízdě a zabitě výbojem elektrického proudu při dosedání na sloup elektrického vedení. **Pavel Benda**

Náš čáp černý ve Francii.

Když se řekne: *Babí jahoda*

Babí jahoda, bylina čípková nebo objímavka, tak naše praprababičky a praprapradědkové nazývali **čípek objímavý**, latinsky zvaný *Streptopus amplexifolius*. Je to rostlina vzácná, zařazená v Červeném seznamu mezi druhy vyžadující zvláštní pozornost (kategorie C4). Doma se cítí na horách ve stinných jehličnatých a smíšených lesích i na světlínách v klečích. Do nížin sestupuje pouze v Labských pískovcích a Českém ráji, kde nachází příhodné podmínky ve stinných vlhkých hlubokých úzce zaříznutých roklích.

Čípek objímavý patří mezi rostliny jednoděložné, kde se řadí do čeledi konvalinkovité. Rozhodně ho v lese nepřehlédnete, neboť se jedná o vytvalou bylinu dosahující výšky až 1 m, její lodyhy jsou přímé, nebo obloukovitě ohnuté, často zprohýbané a v horní části větvené, porostlé široce kopinatými listy, jejichž báze objímá stonek, odtud název objímavka. Květy, které jako drobné bílé zvonečky vyrůstají jednotlivě v paždí listů, se bě-

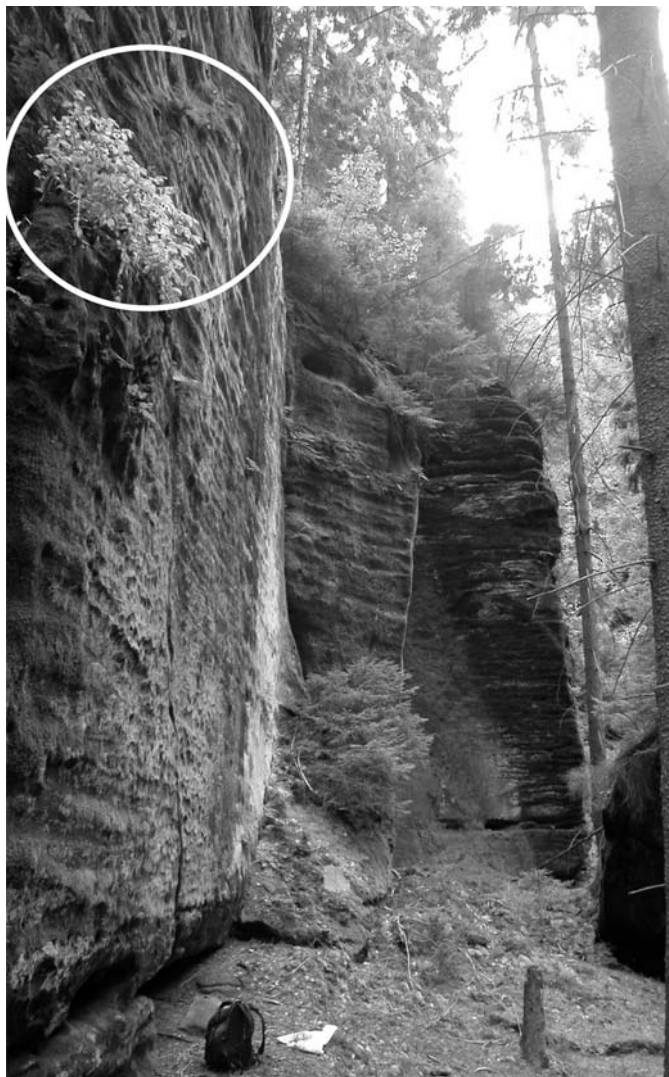
hem léta změní v červené bobule. V mělké vrstvě půdy ji kotví šikmý oddenek.

V Labských pískovcích (Českém Švýcarsku) roste čípek v hlubokých vlhkých roklích uvnitř skalního města, na terasách pískovcových skal a na písčných osypech pod nimi, kde doprovází zdejší smrčiny.

Proč nese tato rostlina tak roztodivné jméno? Odpověď nám skýtá Dr. Petr Ondřej Mathioli ve svém herbáři z roku 1562, citují: „Pije-li se na prášek utlučený kořen této byliny ve víně v množství 4, 5 nebo 6 kventíků, pomáhá při těžkém porodu, kapání moče, přivádí menstruaci a vyhání po porodu lůžko. Pítí odvaru této byliny dobře činí a pomáhá oteklému, osláběmu anebo spaldému čípku.“ V dnešních bylinkářích však již tuto rostlinu nenajdeme! Možná, že zde více než kdy jindy platilo rčení, co nás nezabije, to nás posílí ;-).

Budete-li se toulat právě v těchto podzimních dnech Labskými pískovci, možná vás při pohledu na skály upoutají žlutnoucí prýty čípku ozdobené červenými korálky plodů zavěšenými na spodu obloukovitě sehnuté lodyhy.

Ivana Marková

Skalní římsy jsou oblíbeným stanovištěm čípku objímavého. Foto: Ivana Marková

Čípek objímavý, kresba © Petr Nesvadba

Pstruh obecný (*Salmo trutta*) v Českém Švýcarsku

Pstruh obecný se v rámci svého areálu vyskytuje ve dvou formách - potoční a jezerní. Jde však přitom o stále stejný živočišný druh, který se pouze přizpůsobuje svému okolnímu prostředí, ve kterém žije. Jelikož se ve *Zpravodaji* věnujeme rybám žijícím na území národního parku, budeme se dále zabývat pouze pstruhem obecným potočním, který je také nazýván *potočákem*.

Tato ryba, patřící do početné skupiny lososovitých ryb, se vyznačuje svalnatým přetenovitým tělem, které je dokonale přizpůsobeno k životu v proudící vodě. Všimneme-li si zbarvení, těžko bychom hledali jinou rybu, která má zbarvení mezi jedinci tak proměnlivé. Hřbetní partie je zbarvena šedavě až hnědočerně, směrem k bokům a břichu se stává světlejší; břicho je bělavé, nažloutlé nebo šedavé. Ani červené skvrny na hřbetě a bocích, které jsou pro pstruha charakteristické, nemají jednotné zbarvení a tvoří škálu od červené přes karmínovou až po rezavohnědou. Mezi hřbetní a ocasní ploutví se nachází tzv. tuková ploutvička, charakteristický znak lososovitých ryb.

Pstruh obecný je typickou rybou horních partií řek a horských potoků, proto se také tyto úseky nazývají pstruhovými pásmy. Nejsou to však jen vyšší horské partie, kde se s tímto druhem můžeme setkat. Lesní potoky v nížině či řeky pod údolními nádržemi mohou rovněž hostit trvalou populaci pstruha obecného. Musí však nalézt vhodné podmínky nezbytné pro život, především čistou vodu, dostatek kyslíku a potravy, jakož i vhodné podmínky pro rozmnožování.

Pstruh je typickým vodním dravcem. Zpočátku se živí vodními i suchozemskými bezobratlými, později v jeho jídelníčku narůstá podíl obratlovců, zejména jiných druhů ryb. Jde o krátkověkou rybu, dožívající se zhruba 3 - 5 let. Víceletí jedinci jsou spíše výjimkou. Za tak krátkou dobu se stihne rozmnožit jen jednou či dvakrát.

Pohlavní dospělosti dosahuje zpravidla ve věku 2 - 4 let. Samotné tření připadá, v závislosti na teplotě vody, na období října až prosince. Samičky ke tření vyhledávají dno s písčítým nebo šterkopískovým podkladem a pomalu proudící vodou a mají v závislosti na velikosti několik stovek jiker. Vlastní vývoj oplozených jiker trvá velice dlouho, pstruží plůdek se vykulí až na jaře následujícího roku, kdy již je ve vodě dostatek zooplanktonu, kterým se malé rybky živí. V prvním roce života dosáhne pstroužek 6 - 10 cm, v závislosti na dostatku potravy pak ryba roste každým dalším rokem o zhruba 5 cm.

V rámci České republiky mají na některých rybářských revírech stavy *potočáka* klesající tendenci. Na vině bude zřejmě celý komplex negativních vlivů. Na území Národního parku České Švýcarsko je však pstruh obecný nejhojnější rybou vůbec. Jeho výskyt je vázán především

Křínice

na říčky Kamenici a Křínici. Každoročně jsou ve spolupráci s Českým rybářským svazem prováděny kontrolní odlovy, které ukazují na stabilní populaci tohoto druhu. Mimochodem druhou nejpočetnější zjištěnou rybou na Kamenici je blízce příbuzný losos obecný (poměr zjištěných kusů pstruha a lososa je cca 10:1). Jedná se o rybky, které byly do říčky vypuštěny při každoročním jarní vypouštění plůdku lososa a které se zde připravují na svou pouť do moře.

Ve vodách národního parku jsou vytvořeny dobré podmínky pro dlouhodobé úspěšné přežívání pstruha obecného v jednotlivých říčkách. Přispělo k tomu nejen zlepšení kvality vody, odstranění nepůvodních druhů ryb jakožto potravních konkurentů, ale zejména minimalizace negativních lidských vlivů na zdejší vodní toky.

Vladislav Vencko, Miloš Trýzna
Foto: Václav Sojka, Tomáš Kava

Monitoring nepůvodních druhů: norek americký (*Mustela vison*)

Norek americký žil v minulém století, jak jeho jméno napovídá, skutečně pouze na severoamerickém kontinentu. Díky své kvalitní srsti byl v Evropě chován na mnoha kožešinových farmách, odkud se postupně rozšířil na mnoho míst Evropy, včetně Česka. V řadě lokalit již skutečně představuje reálné nebezpečí pro některé původní živočišné druhy, např. pro vodní ptactvo či raky. Dokáže zdecimovat populace užovek, stejně jako vylovit ledňáčky. Nemá u nás bohužel přirozeného nepřitele, a tak se rychle množí.

„*Tento druh norka je velmi adaptabilní, přenáší i rači mor, navíc se těžko loví. Zanechává za sebou velkou spoušť, potoky úplně vyluxuje,*“ pronesl nedávno Petr Stýblo, ředitel Českého svazu ochránců přírody.

Správa NP České Švýcarsko nemá v tuto chvíli přesné informace o stavu populace tohoto agresivního druhu na území Českého Švýcarska, neboť zde v minulosti neprobíhal žádný monitoring a tak jsou informace o jeho výskytu založeny pouze na náhodném pozorování.

V roce 2009 byl obecně prospěšnou společností ALKA Wildlife ve spoluprá-

Příprava monitorovacích raftů.

ci se správou NP vypracován podrobný projekt **monitoringu norka amerického** na území národního parku a přilehlého

okolí. V září tohoto roku byly na zájmovém území umístěny desítky monitorovacích bodů, konkrétně plovoucích raftů (viz obr.). Rafty byly umístěny na Křinici, Vlčím, Bílém a Brtnickém potoce a samozřejmě na samotném Labi.

Raft je jednoduché plovoucí zařízení zhotovené z překližky (odlehčené polystyrenem), uprostřed plováku je otvor pro misku se speciálním bahnem, ve kterém živočichové zanechají své stopy. Miska je kryta stříškou. Po instalaci na vodní hladinu se celý raft zakryje rostlinným materiálem. Přesnou identifikaci stop se pak dají určit jednotlivé druhy zvířat, které raft navštíví.

Posláním národního parku je mj. uchovat a zlepšit přírodní prostředí a poskytnout ochranu volně žijícím původním živočichům. Uvedený projekt toto zadání zcela podporuje. Čtenáře *Zpravodaje* budeme o výsledcích monitoringu informovat v některém z příštích čísel.

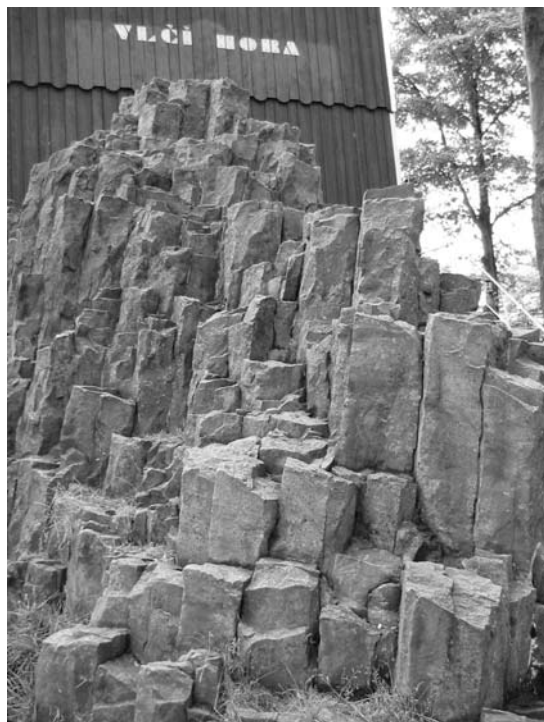

Monitorovací raft umístěný na řece Labi.

Text a foto: Miloš Trýzna

Éra nadvlády sopek

Vrcholová partíe Vlčí hory s rozhlednou a sloupcovitou odlučností.
Foto: Zuzana Vařilová

Nejvyšším vrcholem a dominantou NP České Švýcarsko je *Růžovský vrch* (619 m n. m.). Svou mohutností i tvarem často lidem připomíná sopečný kužel. Růžák sice není klasickou sopkou, jeho vznik však se sopečnou (vulkanickou) činností úzce souvisí. Základ tohoto kopce, jakožto i mnohých dalších, vznikl v období třetihor (přibližně před 30 mil. let) v souvislosti s intenzivními projevy vulkanismu v zóně oháreckého riftu (příkopové struktury lemující tok řeky Ohře), kde jsou dodnes zachované dva velké vulkanické komplexy Českého Středoohoří a Doupovských hor. Na rozdíl od nich, ale v Českém Švýcarsku převažují pískovcové horniny. Příčinou bylo oživení pohybů podél severního okraje české křídové pánve, výzdvih jednotlivých tektonických ker a následná eroze naprosté většiny sopečných produktů ve zdejší oblasti. Do dnešních dnů se tedy zachovaly **pouze relikty**, podpovrchová tělesa - výplně původních přírodních kanálů, která byla obnažena po odstranění nadložních usa-

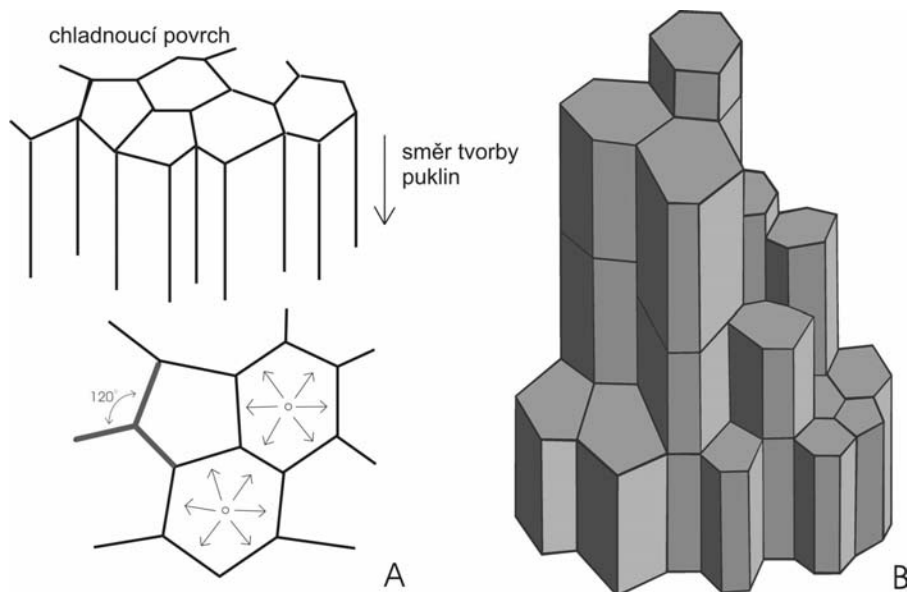
zenin. Vzhledem k jejich značné odolnosti vůči erozi byly postupně vypreparovány z měkčích pískovcových hornin, a proto dnes v terénu tvoří **výrazné krajinné dominanty** - nepřehlédnutelné homolovitě nebo kupovitě útvary a výrazné, protáhlé hřbety. Náleží k nim například *Sokolův vrch* (Limberk), *Suchý vrch*, *Koliště*, *Vosí vrch*, *Větrovec*, *Český vrch*, *Pastevní vrch*, *Strážiště*, *Větrný vrch*, *Popovičský vrch* a také *Vlčí hora*, ležící již mimo křídový podklad a na levém břehu Labe pak *Holý vrch*. Z množství vulkanických těles, která se v této oblasti dochovala, však odborníci usuzují, že povrchové sopečné produkty - lávové proudy a vulkanoklastika (tufy, tufity, atd.) původně pokrývaly značnou část povrchu podobně jako v sousedním Středoohoří.

Tělesa mladší sopečné fáze představují převážně **pně či pravé žíly** prorážející okolní pískovec. Složením se jedná o **čediče a jejich variace** (obecně tedy horniny bazické-

ho složení - např. bazanity, olivinické nefelinity, tefrity, apod.). Tyto mladé vulkanity patří často skalní výchozy s typickou šestibokou (méně často pětibokou či čtyřbokou) odlučností, někdy pro svůj charakteristický tvar nazývané „kamenné varhany“. Poměrně hojné jsou v celé oblasti také subvulkanické (komínové) brekcie, jejichž součástí jsou úlomky (tzv. xenolity) okolních hornin, vyvržené při explozi z různých hloubek. Mezi největší tělesa bazaltoidních brekcií patří vrch *Mlýny* či *Zámecký vrch* ve Vysoké Lípě. Příkré svahy kuželovitých vulkanických suků obvykle pokrývají mohutná suťová pole či kamenná moře tvořená sloupci čediče rozpadlými v období čtvrtohor.

Mladé vulkanity byly v minulosti a mimo území národního parku jsou dodnes (pro své dobré fyzikálně-mechanické vlastnosti) dobývány pro výrobu šterku či stavební účely.

Zuzana Vařilová

Kamenné varhany - skalní útvary složené z velkého množství svislých sloupců vulkanické horniny. Jejich vznik souvisí se smrštěním magmatu při jeho tuhnutí (sloupce jsou vždy orientovány kolmo k ploše ochlazování), díky pravidelnému rozložení center chladnutí vznikly sloupce tvaru šesti- či pětiúhelníku.

Hora Fudži? Omyl, jde o náš Růžovský vrch.

Foto: Václav Sojka

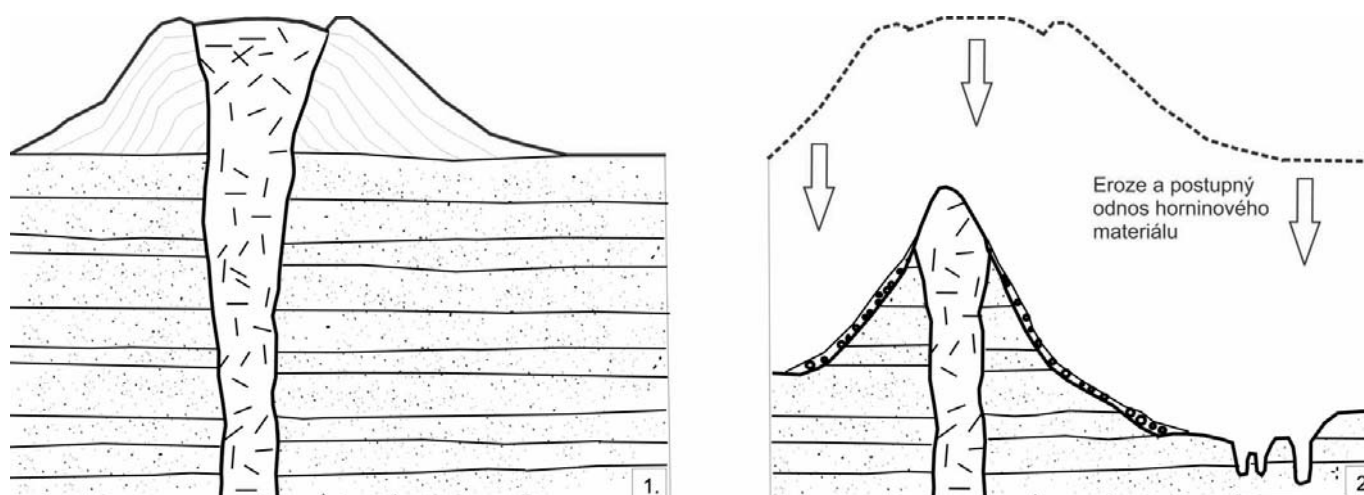
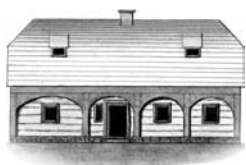

Schéma snížení zemského povrchu vlivem eroze a odnosu svrchních uloženin:

1) produkty sopečné činnosti v době třetihor, 2) současný reliéf s dochovaným sopouchem vulkanitu.

Základy slušného chování

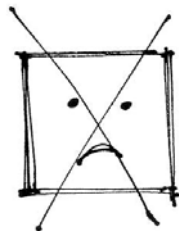
V několika posledních dílech našeho časopisu jsme se na těchto stránkách seznámili s obecnými podmínkami pro výstavbu v Národním parku České Švýcarsko a jeho bezprostředním okolí. Tato jednoduchá pravidla shrnul ve své publikaci „Lidové stavby – architektura českého venkova“ i autor Jiří Škabrada. Definoval základní desatero, co by nová stavba umístovaná do českého venkovského prostředí měla splňovat, aby nepůsobila cizorodým dojmem. Tato pravidla bez výjimky navazují na své historické předchůdce. Přestože současný standard bydlení moderního člověka klade na obytné stavby jiné nároky, než měli naši předci, myslíme si, že i moderní stavba při dodržení jednoduchých zásad může být v souladu s vesnickým prostředím.

Následující shrnutí již uveřejněných základních pravidel přinášíme právě pro Vás, kdo právě přemýšlíte o stavbě svého nového domu, nebo přestavbě stávajícího obydlí. Tato pravidla jsou jednoduchá, logická a především prověřená dlouhou řadou našich předků.

včetně hospodářského zázemí. Z dnešního pohledu jsou některé důvody utváření konkrétní vesnice již bezpředmětné, platné stavební předpisy nám v některých případech ani neumožňují striktně dodržet historicky daná pravidla. Zároveň se ale často můžeme setkat s tím, že majitelé pozemku vybírají dům podle blyštivého katalogu, aniž by přitom přihlédlí ke konkrétní situaci na pozemku, např. oslunění pozemku, vazbu na komunikaci a sousední objekty apod.

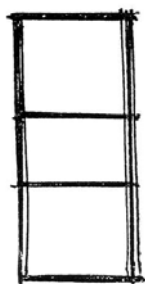
1. Obdélný půdorys

Půdorys vesnického domu měl nejčastěji obdélníkový tvar s poměrem stran zhruba 2 : 1. Toto pravidlo vychází z historického uspořádání do-

mu. Z tohoto pravidla vyplývá základní důvod, proč stavby se čtvercovým půdorysem (nebo se čtverci blížícím) působí ve venkovském prostředí nepatřičně.

2. Trojdílné členění půdorysu

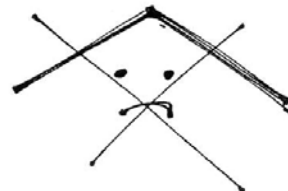

Tato základní charakteristika půdorysného členění platí nejen pro chalupy, ale i velké domy či hospodářské objekty. Střední díl tvořila vstupní část, ze které se vstupovalo do dvou postranních – obytné části a hospodářské části. Tento základní půdorys se s postupem času upravoval a stával se složitějším, podle vzniklých potřeb. Přesto základní členění přetrvávalo a projevilo se i na vnější tváři domu.

3. Umístění stavby na parcele

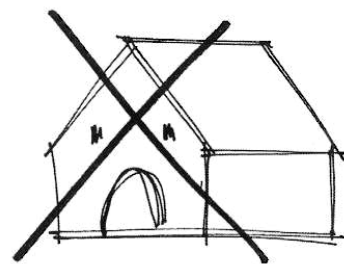
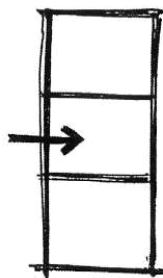
Jak obrázek napovídá, něco tu není v pořádku. Při umísťování stavby na pozemek bychom měli přihlédnout k tomu, o jaký typ zástavby se v konkrétní vesnici jedná. Utváření sídla vycházelo především z místních podmínek a způsobu obživy místních obyvatel a mělo své logické důvody. Uspořádání stavby na pozemku nemělo rušit souseda, ale současně mělo zajistit soukromí jejím obyvatelům a zároveň dobrou obsluhu domu

4. Sedlová střecha

Všeobecně převládající tvar střechy na našem venkově představuje sedlová střecha se sklonem 45 stupňů. Toto řešení vytváří rezervu pro rozšíření obytné funkce do podkrovního domu, pokud se s kapacitou půdy nekalkuluje hned od počátku. Sedlová střecha s malým sklonem tuto výhodu nemá.

5. Vstup do domu

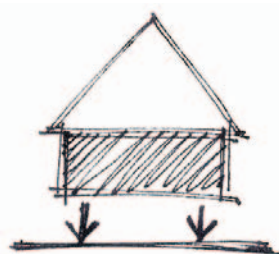

Vstup byl umístěn vždy do střední části půdorysu, tzn. že vstup se nalézal zhruba uprostřed podélné, boční strany domu. U tohoto pravidla zvažme především jeho negativní důsledek – tedy to, kde v našem tradičním domě být vstup nikdy nemohl a nebyl. Naprosto cizorodě působí vstup do domu umístěný např. v čelní stěně domu.

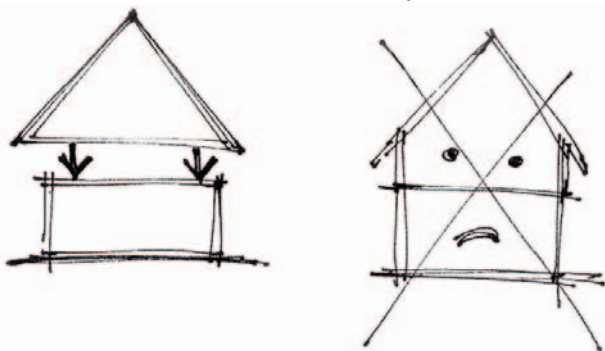
nové stavby na české vesnici

6. Usazení domu v terénu

Tradiční vesnický dům na našem území - přízemní, později i patrový - se choval vůči terénu pokud možno stejným způsobem: komunikace mezi obytnou částí domu a exteriérem měla být co nejpohodlnější. Jednoduchá situace byla v rovinném terénu, kterému se dávala jednoznačně přednost. U méně vhodných pozemků, např. u cest a ve svažitém terénu, se musela nejdříve vyždít vyrovnávací podezdívka, na kterou se mohla dřevěná stavba usadit. Přestože pro stále větší část venkovských domů už není nejdůležitější snadná cesta k dobytku ve chlévě, má přímý a bezbariérový kontakt s okolním terénem velký význam: tento prvek je nejpodstatnějším rozdílem mezi městskou a vesnickou stavbou.

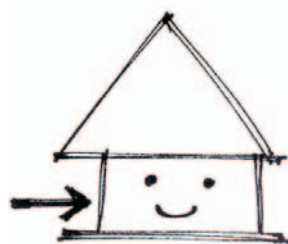
7. Nasazení střechy

Střecha byla - až na výjimky z některých pohraničních oblastí - na spodní straně nasazena tak, že základna jejího trojúhelníkového profilu byla totožná s úrovní stropu v přilehlém spodním podlaží (v patře u patrových domů, v přízemí u domů přízemních). Tento způsob vycházel z konstrukčního řešení střechy.

8. Zápraží

Vstup do domu (viz pravidlo č. 5) a pruh podél vstupní strany tvořil komunikačně nejvíce zatíženou část plochy dvora. Architektura na tyto požadavky reagovala tím, že především u starších dřevěných domů byla střecha nasazována nesymetricky takovým způsobem, aby kryla komunikaci podél vstupní stěny domu. Celá tato část se nazývá zápraží a měla svůj význam při

každodenním zemědělském provozu. Ale i dnes najdeme jeho přednosti: především krytí vstupních dveří před deštěm, sněhem, ale i ochranu člověka, který do domu vstupuje.

9. Umístění komína

Umístění komína vycházelo ze situace topeniště v půdorysu domu. Nejčastěji se kuchyně nalézala ve více či méně oddělené zadní části středního traktu domu, tzn. komín byl na střeše umístěn v hřebeni nebo těsně za hřebenem. Co z tohoto tradičního znaku našich staveb vyplývá pro novostavby? Zejména u sedlových střech považujeme podvědomě tu stranu domu, kde vyúsťuje komín, za stranu zadní, a vstup, resp. aktivněji fungující část domu, očekáváme spíše na straně opačné.

10. Dvouraktové řešení

Trojdielné členění půdorysu měly naše vesnické domy v podstatě vždy, ale ne pokaždé se uplatnilo jednoduché dvouraktové řešení. Přidávání druhého traktu k základnímu půdorysu se odehrávalo vždy při zadní podélné straně domu, protože pravidla o funkcích a uspořádání vstupní strany byla neporušitelná. Zadní světničky, většinou menších rozměrů, byly často budované z odlišných stavebních materiálů. Proto na našem území se velmi často objevuje nesymetrický obraz průčelí domu, v němž mají čela světnice a světničky odlišnou velikost, materiál, počet okenních os včetně jejich uspořádání. Výsledkem je ale kupodivu zpravidla klidný a vyvážený celek. U mladších zděných staveb, především v průběhu 19. stol., se tento prvek vytrácí.

Všechny uvedené základní znaky tradičních staveb lze využít jako inspiraci pro tvorbu nových venkovských staveb, a to především tam, kde se chtějí v těsnější nebo volnější vazbě na starší zástavbu chovat neutrálně. Nechápejme ale tento návod jako snahu o kopírování detailů z historických objektů. Novou stavbu nejlépe a především nenásilně zapojí do okolí pochopení základních pravidel výstavby historických objektů.

Netopýři přilákali stovku zvědavých návštěvníků

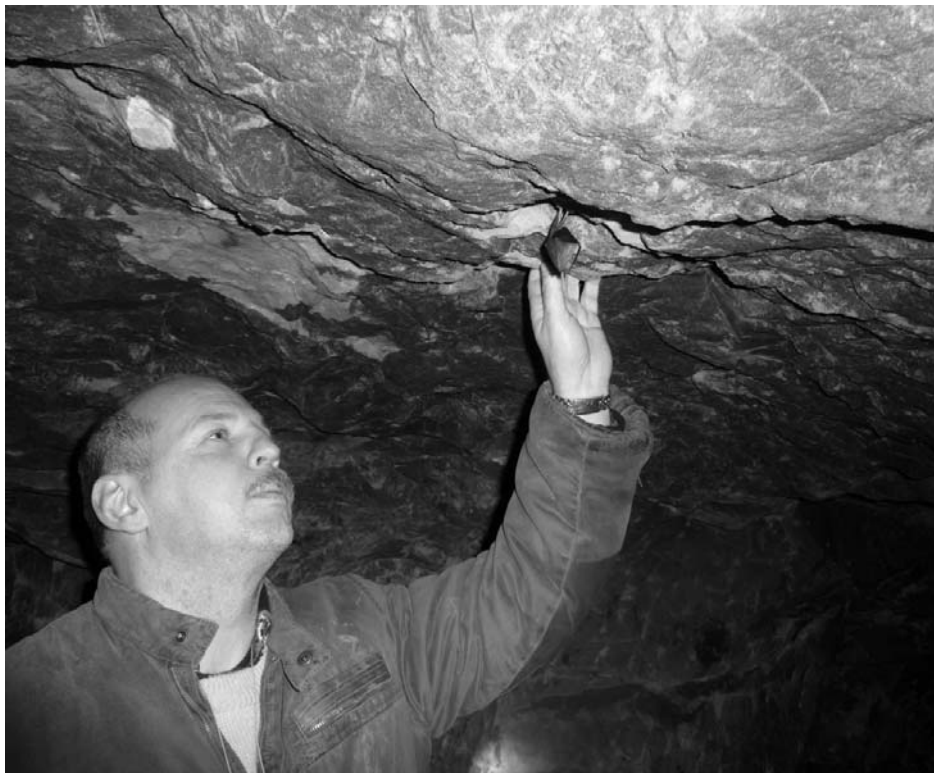
Zhruba stovka účastníků, převážně rodičů s dětmi, navštívila již druhou **Evropskou noc pro netopýry** v Českém Švýcarsku. Ochránáři pro zájemce o život netopýrů připravili pestrý program složený z přednášky, ukázek vybavení speleologů i soutěží a her. Vyvrcholením programu pak byla návštěva historické dopravní štolky na Vápence u Krásné Lípy a ukázka živého netopýra. Právě lokalita Vápenka poskytuje řadě netopýrů ideální životní prostor.

Protože netopýři často migrují, vyžaduje jejich ochrana mezinárodní spolupráci. Již v roce 1991 uzavřely evropské země Dohodu o ochraně netopýrů v Evropě (tzv. EUROBATS), ke které se Česká republika připojila v roce 1994. Pro lepší informovanost veřejnosti pořádají organizace činné v ochraně přírody a netopýrů po celé Evropě každoročně Noci pro netopýry. V Českém Švýcarsku tato akce proběhla poprvé v loňském roce. V reakci na velký zájem veřejnosti bude správa parku Noci pro netopýry pořádát i v příštích letech.

Jakub Juda

Soutěž pro zvědavé a hravé čtenáře

Na jaké zvíře se to dívá náš kolega? Poradíme, že se jedná o zvíře, které je aktivní v noci, kdy loví můry, komáry nebo jiný hmyz, a v zimě upadá do zimního spánku. Vaším úkolem je tohoto živočicha nalézt a určit. Svě odpovědi (určeného živočicha) nám pošlete do 30. března 2011 na adresu j.juda@npcs.cz nebo Správa NP České Švýcarsko, Pražská 52, 407 46 Krásná Lípa. Obálku nebo e-mail označte heslem „HLEDÁME ŽIVOČICHA“. Po uzávěrci soutěže vylosujeme tři soutěžící, kteří od nás obdrží zajímavý výherní balíček z Českého Švýcarska. Správnou odpověď naleznete v příštím vydání našeho zpravodaje.

Výherkyněmi z minulého kola soutěže se staly: Anička Macková z Úštěku a Kateřina Aksamitová (8 let) ze Skalice u České Lípy. Výherkyním byl zaslán výherní balíček z Českého Švýcarska.

Jakub Juda

Vědomostní a fotografická soutěž

Soutěžte s námi o pěkné ceny z Českého Švýcarska a přihlaste se do nových ročníků našich soutěží (vědomostní a fo-

tografická), které vyhlásila Správa Národního parku České Švýcarsko pro školní rok 2010/2011. Témata letošních roční-

ků a podmínky pro zařazení do soutěží najdete na www.npcs.cz v sekci *Pro děti a učitele* pod odkazem *Soutěže*.

Junior Ranger bojoval proti Orájům

Posledních čtrnáct dní v srpnu roku 2010 se uskutečnil letní tábor dětského přírodovědného oddílu Junior Ranger, který byl založen při správě národního parku. Tábor se uskutečnil na skautském tábořišti Valdov u Nové Paky, které bylo od nejbližšího domu vzdáleno téměř kilometr po lesní a polní cestě. Daleko od civilizace, krámků, televize a jiných vymožeností 21. století prožívaly děti svá malá i velká dobrodružství na motivy seriálu Hvězdná brána. Děti se tak prostřednictvím hvězdné brány vydávaly každý den na své výpravy do známého i neznámého vesmíru a plnily úkoly, které jim byly přiřčeny. Jednou zkoumaly přírodu na „cizí“ planetě daleko ve vesmíru, podruhé hledaly ztracený chrám a jeho kouzelné relikvie, jindy zase bojovaly proti vesmírným stvořením a bránily svou zemi před invazí. Hlavním nepřítelem dětí (vlastně amerických tajných vojáků) byly v tomto roce mimozemské bytosti Orájové, které si s pomocí triků, kouzel a své početné armády chtěly podrobit naši planetu. A tak, zatímco vy, tedy obyčejní civilisté, jste sledovali své oblíbené pořady v televizi nebo se chodili koupat k rybníkům a přehradám, zachraňovaly děti z Junior Rangeru Zemi. To, že děti svůj úkol splnily je zřejmé, neboť můžete nyní číst tento článek.

A mně již nezbyvá nic jiného, než abych doplnil, že domovem dětí byl po celé dva týdny podsadový stan, nádherný kus lesa s loukou a rybníkem, že jsme si společně s dětmi sami vařili na táborových kamnech, chodili na dříví a že jsme přežili celých čtrnáct dní bez počítačů, mobilů a elektrické energie. A také abych poděkoval Jirkovi Charvátovi jako vedou-

címu tábora, Kájovi Hukovi, který se chopil úlohy instruktora, našim kuchařkám Kukačce Gábině Najbrtové a její mamince a hlavně Danče Goldbergové, která připravila táborovou hru na motivy Hvězdné brány, kterou jsme společně s dětmi prožívali.

Jakub Juda,
vedoucí oddílu Junior Ranger

Rozdělování úkolů před misí. Foto: Jakub Juda

Studenti VOŠ a SPŠ stavební Děčín pomáhali s archeologickým výzkumem

První týden v říjnu pomáhali studenti VOŠ a SPŠ stavební Děčín se záchranným archeologickým výzkumem na lokalitě Dolní Karlštejn (revír Mezná). Místo, kde od 16. do 19. století stávala

lovecká chata, bylo ohrožováno pohybem techniky při svážení dříví.

Pro budoucí profesní praxi studentů to byla jedinečná příležitost naučit se přistupovat ke krajině s úctou a opatrností. Měli

šanci se přesvědčit, že i v místech, která se jeví jako obyčejná lesní cesta, se mohou ukrývat vzácné artefakty (úlomky renesančních kachlů a keramiky).

-net-

Memento společné historie

Jedním z kulturně cenných míst Národního parku České Švýcarsko jsou pozůstatky **zaniklé osady Zadní Jetřichovice**. Samoty, která mívala v historii význam nejen pro obyvatele dvou českých panství, na jejichž území se rozkládala, ale i pro Sasko. Po druhé světové válce byla osada vysídlena, vybavení domů i stavební materiál rozebráno až nakonec přístup do těchto míst zcela uzavřelo vyhlášení zakázaného hraničního pásma.

Dnes prochází Zadními Jetřichovicemi frekventovaná turistická cesta i cyklotrasa, je zde hraniční přechod pro pěší, přes řeku lze opět přecházet po bytelné lávce. Z původních osmi objektů osady však zůstaly v krajině jen zarostlé sutiny domů, plné odpadků a stavebního rumu.

Opětovnému vzkříšení povědomí o společných dějinách dvou sousedních států by měla napomoci prezentace této zajímavé kapitoly regionální historie přímo v místech osady.

Dobový pohled na osadu Zadní Jetřichovice

První kroky na této dlouhé cestě učinili spolu se Správou NP České Švýcarsko studenti VOŠ a SPŠ stavební Děčín v červnu 2010. Začal se čistit a připravovat ke konzervaci pozůstatek domu čp. 6 (na katastru obce Jetřichovice). Z interiéru a okolí byl tříděn odpad a stavební materiál, který bude nutné z krajiny odvézt.

Začátkem října práce pokračovaly. Po týdnu praxe studentů bylo zcela vyčištěno a připraveno ke konzervaci zdivo domu čp. 6. Během vyklízení došlo k odhalení zbytků staré prkenné podlahy. Zajímavější artefakty (kování, pivní láhev z 20. let 20. století či mince z roku 1888) byly deponovány na Správě NP České Švýcarsko.

U pozůstatků druhého objektu, Křinické hospody čp. 2 (nejblíže hraničnímu přechodu) došlo k odhalení částí zdiva a částečnému vyklízení jednoho traktu domu. Z rumišť byly vykáceny nálety a odstraněny nebezpečné předměty (klubka ostnatého drátu, sklo atd.).

V konečné fázi by měly existenci osady připomínat zabezpečené nízké skelety zachovaných zdí domů.

Informace o dějinách lokality by měly být soustředěny v odpočinkovém přístřešku na břehu Křinice.

Vedení a studentům VOŠa SPŠ stavební Děčín patří velký dík za pomoc.

Natalie Belisová

Čištění interiéru bývalého obytného domu čp. 6.

Nové obrázky v Českém Švýcarsku

Během letních měsíců byly z prostředků Správy NP České Švýcarsko instalovány obrázky ve vyhlídkových **altánech na Mariině skále a Rudolfově kameni** u Jetřichovic. Na každém naleznete portrét osobnosti, po níž byl skalní útvar v 19. století nově pojmenován, a původní německý název.

Třetí z nových obrázků zdobí rozcestí **Panenská jedle** za Tokání. Podle fotografie ze 40. let 20. století byla vytvořena kopie malby s motivem uhlíře a krojované děvčete s košíkem.

Autorem všech maleb je pan Ivo Švejnoha z Kytlic. **-net-**

Dobový záběr na obrázek u Panenské jedle.

Obrázek u Panenské jedle v současnosti

Obrázek na Rudolfově kameni.

Obrázek na Mariině skále.

Rok 2010 byl rokem oslav

Jak jsme Vás již informovali v předchozích číslech našeho zpravodaje, uplynulo v letošním roce deset let od vyhlášení Národního parku České Švýcarsko a dvacet let od založení Národního parku Saské Švýcarsko. Při této příležitosti připravily obě správy, ve spolupráci s dalšími partnery, řadu zajímavých akcí, výstav i publikací pro veřejnost.

Společné oslavy odstartovala březnová **mezinárodní konference na děčínském zámku** (viz zpravodaj z května letošního roku). Další velmi úspěšnou akcí byl **Den národních parků v ZOO Děčín**, který se uskutečnil v sobotu 22. května. Prosluněného odpoledne, určené především dětem, bylo plné her, soutěží, výtvarných dílen a povídaní o zvířatech Českosaského Švýcarska. Program doplnilo divadelní představení, promítání filmů a fotografická výstava o národních parcích České republiky. Vrcholem dne bylo předání „masového dortu“ rysům ostrovidům z rukou ředitele Správy NP České Švýcarsko.

Koncem května se uskutečnilo v sídelním městě Správy NP Saské Švýcarsko v **Bad Schandau slavnostní setkání**, kterého se zúčastnily na tři stovky osobností z české i saské strany hranice, včetně ministryně životního prostředí České republiky Růt Bízkové, saského ministra životního prostředí a zemědělství Franka Kupfera, hejmanky Ústeckého kraje Jany Vaňhové, starostů, zástupců místních sdružení atd. Velmi příjemnou atmosféru tohoto setkání podtrhla hudební vystoupení symfonického orchestru Technické univerzity v Drážďanech a jazzového Big Bandu Pavla Zelenky z Varnsdorfu. Slavnostní večer byl zakončen předáním ocenění osobnostem,

kteří se významně zasloužili o ochranu přírody a rozvoj turistického ruchu v Českosaském Švýcarsku. Nechyběli mezi nimi ani nestor české ochrany přírody, dr. Jan Čerovský, a bývalý vedoucí Správy CHKO Labské pískovce, Werner Hentschel.

Vyvrcholením oslav na české straně se stal **Koncert pro přírodu**, jehož druhý ročník se z iniciativy Správy NP České Švýcarsko a Ministerstva životního prostředí ČR uskutečnil v Krásné Lípě. Hlavní hvězdou koncertu byla skupina bratrů Ebenů, která i přes nepřízeň počasí, jenž teplotami připomínalo spíš začátek listopadu, rozehrála téměř tisícovku návštěvníků svou inteligentní a vtipnou muzikou. V rámci koncertu, jehož moderování se ujal Vladimír Kořen, známý televizní popularizátor vědy a ochrany přírody, proběhla také dražba předmětů, které věnovali zástupci pořadatelů (např. křeslo starosty města Krásná Lípa, vycpanina ledňáčka, věnovaná ředitelem Správy NP České Švýcarsko, či novoroční blahopřání od prince Charlese, věnované náměstkyni ministra životního prostředí). Výtěžek se stal prvním vkladem do finanční sbírky pro obce v Českém Švýcarsku postižené ničivou srpnovou povodní.

Uvedený výčet akcí samozřejmě není úplný. Uskutečnila se také řada doprovodných výstav a kulturních vystoupení, Správa NP

Werner Hentschel (vlevo) a Jan Čerovský (uprostřed) byli oceněni na slavnostním setkání v Bad Schandau za celoživotní přínos pro ochranu přírody v Českosaském Švýcarsku.

České Švýcarsko ve spolupráci s nakladatelstvím Academia vydala **reprezentativní knihu o Pravčické bráně**, jejíž křest proběhl v květnu přímo pod obloukem tohoto nejznámějšího pískovcového útvaru v Českém Švýcarsku, do konce roku vyjde ve spolupráci s obecně prospěšnou společností České Švýcarsko její německá verze, v létě byly otevřeny **nové cyklotrasy** atd.

Hlavním cílem společných oslav bylo přiblížit místním lidem a návštěvníkům krásu zdejší přírody, ale také její zranitelnost a nutnost přeshraniční spolupráce při její ochraně, jejíž neodmyslitelnou součástí je také společné úsilí o rozvoj šetrných forem turistiky a spolupráce s dalšími partnery v regionu.

Text a foto: Richard Nagel

Ředitel Správy NP České Švýcarsko a moderátor Vladimír Kořen během dražby vycpaného ledňáčka na Koncertě pro přírodu.

Stánek Nationalpark Zentrum Bad Schandau na Dni národních parků v ZOO Děčín.

České Švýcarsko - zpravodaj Správy Národního parku České Švýcarsko, ročník 9, číslo 2/2010, č. reg.: MK ČR E 13314.

Vydává: Správa Národního parku České Švýcarsko, Pražská 52, 407 46 Krásná Lípa, tel./fax: +420-412 354 055.

Redakce: Natalie Belisová (n.belisova@npcs.cz). Grafická úprava: Pavel Panenka (panenka@principdc.cz).

Tisk: BFHM, spol. s r. o., 403 36 Liboucheč 84. Vyšlo v listopadu 2010. **Neprodejné.**